

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ
КАФЕДРА ЖУРНАЛІСТИКИ ТА ФІЛОЛОГІЇ

**ХІІІ Всеукраїнська
науково-практична конференція**

**ЖУРНАЛІСТСЬКА ОСВІТА
В УКРАЇНІ:
СВІТОВІ ПРОФЕСІЙНІ СТАНДАРТИ**

Суми, 11-12 травня 2017 р.

ЗАСОБИ ОБРАЗНОЇ МОВНОЇ ЕКСПЛІКАЦІЇ КОНЦЕПТУ ПАТРІОТИЗМ У ТЕКСТАХ ГАЗЕТ «ДЕНЬ», «ДЗЕРКАЛО ТИЖНЯ»

Ольга Маркова,
аспірант кафедри журналістики
та філології, СумДУ

Стаття присвячена аналізу епітетних та метафоричних структур – експлікаторів концепту ПАТРІОТИЗМ. Загострюючи увагу читача на конкретній частині періодичного тексту газет «Дзеркало тижня», «День», вони максимально посилюють вплив на формування та зміну мовної картини світу читацької аудиторії.

Ключові слова: *концепт ПАТРІОТИЗМ, епітетні та метафоричні структури, емотивні епітети.*

Olga Markova,
postgraduate of the department of journalism and philology,
Sumy State University

The article contains analysis of epithet and metaphorical structures – the explicators of the PATRIOTISM concept. Aptly drawing attention of the readers to the particular part of the periodic text of the «Dzerkalo tyzhnya», «Den» newspapers, they increase the maximum impact on the formation and change of the readers' language picture of the world.

Key words: *concept, PATRIOTISM, epithet and metaphorical structures, emotive epithets.*

Антропоцентрична парадигма орієнтує сучасне мовознавство на вивчення не лише лінгвістичних категорій, а й мовленнєво-мисленнєвої діяльності, утілених у мовленнєвих одиницях світосприйняття і світогляду носіїв мови. Усі когнітивні процеси відбуваються за певними правилами й алгоритмами, тому що людина наділена здатністю до концептуалізації та категоризації. Ці процеси знаходять своє відображення в концептах. У сучасній лінгвістиці базовим став термін КОНЦЕПТ – інформаційна структура свідомості, різносубстратна за способом формування та представлення знань про певні об'єкти, явища [1, с. 234]. Ж. Краснобаєва-Чорна зазначає, що концепт – це багатовимірне утворення, яке характеризується такими диференційними ознаками: зв'язок із мовою, мисленням, пам'яттю та психікою, абстрагування, етнокультурне забарвлення, момент переживання, специфікація, узагальнення, автореферентність, безтілесність, відкритість, вічність, динамічний характер, гнучкість, множинність складників, потенційна суб'єктивність, тривалість і складність формування, стереотипність і константність, кодованість у чуттєво-образних уявленнях, відображення ментальної дійсності, – і виконує пізнавальну функцію, функції збереження знань про світ, структурування знання, орієнтування у світі [2, с. 41].

На сьогодні вже досліджено велику кількість соціально-політичних, культурних, ідеологічних, ментальних концептів: СВОБОДА, ЖИТТЯ, ДОБРО, ВВІЧЛИВІСТЬ та інші. Малодослідженим залишається концепт ПАТРІОТИЗМ, що й визначає *актуальність* нашої роботи. Цей концепт як одиниця мислення є надзвичайно важливим, бо містить у собі спонукальний складник, відіграючи провідну роль в об'єднанні індивідів для спільних, колективних дій; є важливими у забезпеченні основи для єднання людей у нації, цивілізації чи навіть людства, оскільки це передбачає наявність деяких базових спільних цінностей [3, с. 125].

Концепт ПАТРІОТИЗМ, породжуючись у свідомості, продовжує своє життя й поза її межами, наприклад, у текстах ЗМІ. Як відомо, у результаті взаємодії з соціумом, охоплюючи всі верстви населення, народжується публіцистичний дискурс, тому метою

нашого дослідження є виявлення специфіки експлікації концепту ПАТРІОТИЗМ у мовній картині сучасного українця.

Газетна публіцистика, орієнтована на масову аудиторію, потребує використання експресивних засобів мови для максимального впливу на суспільство, формування та зміну свідомості читацької аудиторії [4, с. 157]. З погляду мовознавства, для аналізу концепту ПАТРІОТИЗМ вимагається застосування комплексної методики дослідження, яка б поєднувала традиційні методи стилістичного, семіотичного й інших видів аналізу, переосмислених кризь призму когнітивної парадигми [5, с. 113].

Об'єктом дослідження є епітетні та метафоричні структури – експлікатори концепту ПАТРІОТИЗМ у текстах газет «Дзеркало тижня», «День».

Предметом дослідження є структурно-семантичні, семантико-стилістичні особливості епітетних та метафорних структур, за допомогою яких концепт ПАТРІОТИЗМ одержує образну мовну об'єктивацію.

Основною ментальною операцією концептуалізації та категоризації дійсності є метафоризація. Метафора як феномен свідомості проявляється не лише в мові, а й у мисленні, дії. «Наша буденна понятійна система, у рамках якої ми думаємо і діємо, по суті своїй метафорична» [6, с. 25]. Виникаючи в мові постійно – від сфери повсякденно-побутового мовлення до мови науки – метафори є незмінним знаряддям мислення та пізнання навколишнього світу [7, с. 121]. Метафори ілюструють таке ментальне розуміння та сприйняття реальності, яке сприймається надто образно та емоційно, бо написано з упровадженням ефекту семантичного зсуву з мовними одиницями чуттєвої сфери. Наприклад, патріотизм став як спортивний костюм – «предметом» масової культури, який як і спортивний костюм, використовується найчастіше не за призначенням [8, № 35, 6 жовтня 2014], хвиля патріотизму повернула втрачений бойовий дух [8, № 20, 6 червня 2014], урок розуміння патріотизму [8, № 16, 26 квітня 2013], у багатьох із них говорить громадянська позиція та патріотизм [8, № 17, 17 травня 2013], совість і справжній патріотизм вели його проти байдужості, хамства, скверни [8, № 6, 18 лютого 2005], патріотизм не конфліктує з естетикою і професіоналізмом [8, № 43, 2 листопада 2001], патріотизм і професіоналізм йдуть поруч [8, № 47, 6 грудня 2002], деякі моменти змусили патріотизм відійти в сторону [8, № 32, 17 вересня 2014].

Важливим еред словесно-зображальних засобів мови є епітет, «один із простіших і найефективніших засобів виразності, що надає мові значно більшої точності, гостроти й емоційності» [5, 113]. У рамках газетної та журнальної публіцистики епітети слугують засобами образної мовної конкретизації, як можливість дати оцінку тому чи тому факту, як засіб загострення уваги читача на конкретній частині періодичного тексту, як засіб узагальнення [9, 91]. У мовознавстві існує низка класифікацій епітетів. Значною за кількісним виявом є групи епітетів внутрішньо-психологічного сприймання. Вони передають відчуття автора матеріалу, особисті чи суспільні, створюючи атмосферу почуттєвого сприймання інформації, що подається. Серед цієї групи епітетів окремо виділяють одоративні та емотивні [10, 347].

У мові газети «Дзеркало тижня» найпоширенішими є емотивні епітети, виражені емоційно забарвленими прикметниками чи дієприкметниками, з наявним компонентом негативної оцінки, що містить у собі семи *осуду, зневаги, насмішки*: патріотизм аморальний [11, № 47, 5 грудня 2003], егоїстичний патріотизм [11, № 29, 19 серпня 2011], хворобливий патріотизм [11, № 42, 7 листопада 2008], марнославний ірраціональний патріотизм та показовий патріотизм [11, № 32, 3 вересня 2010], фальшивий патріотизм [11, № 11, 27 березня 2015], фальсифікований патріотизм [11, № 25, 5 липня 2002], егоїстичний патріотизм [11, № 29, 19 серпня 2011], безпардонний патріотизм [11, № 8, 23 лютого 2001], хибний патріотизм [11, № 24, 4 липня 2014], несправжній патріотизм [11, № 2, 22 січня 2016], показовий патріотизм [11, № 16, 11 травня 2011].

Виявлено значну кількість емотивних епітетів, що виражені емоційно забарвленими прикметниками чи дієприкметниками, із компонентом позитивної оцінки, що містить у собі

семи захоплення, результативність, масштабність: неймовірний патріотизм [11, № 21, 13 червня 2014], істинний патріотизм [11, № 17, 6 травня 2005], справжній патріотизм [11, № 19, 29 травня 2015 та №27, 14 липня 2006 і № 22, 9 червня 2006], ґрунтовий патріотизм [11, № 21, 3 червня 2005], безкорисливий донкіхотівський патріотизм [11, № 44, 17 листопада 2006], «кардіопатріотизм», тобто сердечний, але не раціональний патріотизм [12, № 21, 10 червня 2011], натхненний патріотизм [11, № 28, 15 серпня 2015], справжній економічний патріотизм [11, № 13, 10 квітня 2016], ефективний патріотизм [11, №17, 13 травня], відбудовчий патріотизм [11, № 15, 22 квітня 2005]; тотальний український патріотизм [12, № 11, 27 березня 2015], український локальний патріотизм [11, № 47, 6 грудня 2002], масовий російськомовний український патріотизм [11, № 15, 25 квітня 2014], вселенський патріотизм [11, № 16, 27 квітня 2007], національний патріотизм [11, № 10, 14 березня 2008], загальнодержавний патріотизм [11, № 5, 12 лютого 2010], лобальний патріотизм [11, № 36, 14 вересня 2001], безмежний патріотизм [11, № 36, 10 вересня 2004], масовий патріотизм [11, № 15, 25 квітня 2014].

Отже, епітетні на метафорні структури є ефективними засобами образної мовної експлікації концепту ПАТРІОТИЗМ, влучно загострюючи увагу читача на конкретній частині періодичного тексту. Їх використання у мові газет є стилістично виправданим, адже дозволяє, створивши момент оцінного ефекту, більш образно, у несподіваному акурсі, зобразити предмет, індивідуалізувати його визначальну глибинну рису, максимально посилюючи вплив на формування й зміну мовної картини світу читацької аудиторії.

Список літератури

1. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2011. – 843 с.
2. Краснобаєва-Чорна Ж. В. Концептуальний аналіз як метод концептивістики (на матеріалі концепту ЖИГТЯ в українській фраземіці) [Текст] / Ж. В. Краснобаєва-Чорна // Українська мова. – 2009. – №1. – С. 41-52. – Бібліогр.: с. 51–52.
3. Пустовіт Л. О. Словник української поезії другої половини ХХ століття : семантико-функціональний аспект : [монографія] / Л. О. Пустовіт / упоряд. : В. І. Матюша, П. А. Матюша, І. Л. Михно. – К. : Рідна мова, 2009. – 243 с.
4. Григорьева О. Н. Публицистический стиль в системе функциональных разновидностей языка / О. Н. Григорьева // Язык средств массовой информации : учеб. пособ. для вузов / под ред. М. Н. Володиной. – М.: Академич. Проект; Альма Матер, 2008. – С. 355–365.
5. Ніконова В. Г. Художній концепт : процедури реконструкції та моделювання (на матеріалі трагедій В. Шекспіра) / В. Г. Ніконова // Вісник КНЛУ. Сер. Філологія. – 2011. – Т. 14. – № 2. – С. 113–122.
6. Лакофф Дж. Метафори, котрими ми живем / Дж. Лакофф, М. Джонсон ; пер. с англ. / под ред. и с предисл. А. Н. Баранова. – М. : Едиториал УРСС, 2004. – 256 с.
7. Капуш А. В. Новоутворення-метафори в сучасній німецькій лексиці суспільно-політичного змісту: номінативний та когнітивний аспекти / А. В. Капуш // Вісник Київського лінгвістичного університету. Серія: Філологія. – 1999. – Т. 2. – № 2. – С. 121–127
8. «День» : щоденна всеукраїнська газета / ред. Л. Івшина – К., 2000 – 2016.
9. Солганик Г. Я. О структуре и важнейших параметрах публицистической речи (языка СМИ)/ сост. Г. Я. Солганик // Язык современной публицистики: сб. статей /сост. Г. Я. Солганик. – М. : Флинта : Наука, 2005. – С.13 – 30.
10. Мацько Л. І. Стилістика української мови [Текст]: Підручник /Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько; за ред. Л.І. Мацько. – К.: Вища школа, 2003. – 462 с.
11. «Дзеркало тижня» : суспільно-політичний тижневик / ред. В. Мостовий – К., 2000 – 2016.